

Gabriella Scaramuzzino & Roberto Scaramuzzino

Hat, hot och kränkningar mot ledare

Politisk, rumslig och personlig kontroll av civilsamhället

Hate speech, threats and harassment against leaders: Political, spatial and personal control of civil society

People who are active in the public debate testify to a tougher climate, and a number of chairpersons for civil society organizations (CSOs) have resigned after being threatened and harassed, which has been highlighted in the media. However, our knowledge of hate speech, threats and harassment against civil society leaders is limited. The aim of this article is to explore the extent to which leaders of Swedish CSOs are subjected to hate speech, threats and harassment and which factors can explain why some have been subjected and others not. The article examines the importance of several factors linked to three dimensions: the visibility of the leaders in the public debate (at demonstrations, on traditional media and on social media), the policy area in which they are active, and their social background (gender, age and country of birth). Based on the role of CSOs as a critical voice, these dimensions can be interpreted as forms of control to which actors are subjected through hate speech, threats and harassment – a spatial control based on *where* they express themselves, a political control based on *what* they express, and a personal control based on *who* is expressing themselves. The article draws on a survey from 2017 with answers from 140 civil society leaders (50 percent response rate) for well-established CSOs active in the social welfare policy area. The results show that one in three leaders has been subjected to hate speech, threats and harassment. The results also show that young, female and foreign-born leaders as well as leaders active in the policy fields of “sexuality and LGBT” as well as “gender-based violence and gender equality” are more likely to be subjected to this. This can cause in particular young, female and foreign-born civil society leaders to avoid speaking up in the public space, which may have negative consequences for democracy.

Gabriella Scaramuzzino är fil.dr. i socialt arbete vid Socialhögskolan, Lunds universitet.

Roberto Scaramuzzino är docent i socialt arbete vid Socialhögskolan, Lunds universitet

Kontakt: gabriella.scaramuzzino@soch.lu.se

Inledning

Syftet med artikeln är att belysa i vilken utsträckning ledare i det svenska organiserade civilsamhället blir utsatta för hat, hot eller kränkningar och undersöka faktorer som kan förklara att vissa blir utsatta och andra inte. Artikeln baseras på en enkätstudie med svar från 140 civilsamhällesledare i Sverige. Med det civila samhället menas en arena "skild från staten, marknaden och det enskilda hushållet där människor, grupper och organisationer agerar tillsammans för gemensamma intressen" (Prop. 2009/10:55, s.28). Det civila samhället består på så vis av kollektiva aktörer som kan vara både formella och informella organisationer. Denna studie handlar om ledare för formella, etablerade organisationer som är aktiva på nationell och regional nivå (i Skåne) inom det sociala området. Den vanligaste organisationsformen i det civila samhället i Sverige är den ideella föreningen, en medlemsbaserad organisation där både individer och organisationer kan ingå (SCB 2010; Johansson, Scaramuzzino & Wennerhag 2019). Civilsamhällesledare fungerar som ansiktet utåt för de organisationer som de leder och företräder. De är därför ofta synliga i den offentliga debatten.

Människor som får medial uppmärksamhet, som uttalar sig i en fråga eller som lägger upp en bild på sociala medier, riskerar att utsättas för hat, hot och kränkningar. Hat, hot och kränkningar är ett samlingsbegrepp för olika typer av våld och innefattar därför allt från nedvärderande och hatiska kommentarer, hot om våld, skadegörelse till fysiskt våld. Det kan ibland vara svårt att avgöra vad som är hat, hot och kränkningar eftersom en liknande situation kan uppfattas olika av olika individer. Inom olika organisationer har det också skapats olika kulturer kring vad som bör "tålas" och vad som kan betraktas som "en del" av arbetet eller uppdraget (se t.ex. Scaramuzzino 2020). Det skapar metodologiska utmaningar för hur fenomenet ska kunna undersökas, särskilt också med tanke på att brotten sällan polisanmäls (SOU 2013:19). I den här studien utgår vi ifrån ledarnas egna upplevelser av att ha blivit utsatta.

En del fall har uppmärksammats i media. Till exempel beslutade ordförande för Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners och queeras rättigheter (RFSL) i Stockholm att lämna sin post efter hot i sociala medier och skadegörelse mot hemmet (Gerdfeldter 2017). IFK Göteborgs ordförande beslutade också att avgå efter att bland annat ha fått ta del av banderoller med hatbudskap (Tivemo 2017).

Rädslan för att utsättas för hat, hot och kränkningar kan leda till ett krympande offentligt rum där vissa röster riskerar att tystas. Det påverkar och inskränker människors vardag, men det utgör också ett hot mot demokratin (se t.ex. Nadim, Fladmoe & Wessel-Aas 2016; Eggebo & Stubberud 2016 om Norge; Löfgren Nilsson 2016 om journalister; Bladini 2017 för en kunskapsöversikt med fokus på Norden), särskilt när det riktas mot de aktörer som har en opinionsbildande och röstbärande roll, däribland organisationer i det civila samhället. Den centrala rollen som organisationer i det civila samhället har betonas både inom forskningen och i politiken (se t.ex.

Wijkström & Lundström 2002; Linde & Scaramuzzino 2017; Prop 2009/10:55). Civilsamhällesorganisationers "röstbärande" funktion tas upp i propositionen "En politik för det civila samhället". Propositionen betonar att de "... kan ge röst åt olika gruppers behov, värderingar och intressen. De kan agera påtryckare och kritisera den offentliga maktutövningen och på så sätt fungera som en motvikt till och dialogpartner för den offentliga makten" (Prop. 2009/10:55, s.42).

Den tidigare forskningen som finns på området visar att hat, hot och kränkningar mot olika grupper i samhället är ett växande problem (se t.ex. Iftikhar, Roshan & Faizia 2016; Bladini 2017 för en nordisk översikt). Den omfattande och ökade förekomsten av hat, hot och kränkningar kopplas ofta samman med den ökande digitaliseringen i samhället, i synnerhet användningen av internet och sociala medier (jfr Scaramuzzino 2020). Näthat har på så vis fått mycket uppmärksamhet både i den offentliga debatten och i forskningen (se t.ex. Svensson & Dahlstrand 2014; Löfgren Nilsson 2015; Dunkels 2016; Iftikhar, Roshan & Faizia 2016) och har definierats på många sätt. Flera definitioner utgår från hatbrott och/eller diskrimineringsgrunderna (se t.ex. Sackemark et al. 2015; Bladini 2017). Näthat är inte en juridisk term, utan ett samlingsbegrepp för olika sorters hat, hot och kränkningar som utspelar sig på "nätet", det vill säga genom internet och sociala medier. Det kan riktas mot en individ eller grupp på grund av dess kön, könsidentitet, etnicitet, religion, sexuella läggning eller funktionshinder (jfr Cohen-Almagor 2011; Delgado & Stefancic 2014) men också mot de individer och organisationer som på olika sätt talar för dessa grupper, till exempel civilsamhällesorganisationer och deras representanter.

Studier visar att det inte enbart är enskilda individer som hotas, utan det är också vanligt förekommande med digitala hatkampanjer och drev som förs av organiserade grupper via sociala medier (jfr Kaati 2017). De här kampanjerna är inte nödvändigtvis avgränsade till nätet eftersom kommunikation som sker online och offline alltmer överlappar varandra (jfr Johansson & Scaramuzzino 2019). En och samma person kan till exempel få dödshot via sms, hatkommentarer på Facebook, bildäcken sönderskurna och lägenhetsdörren förstörd inom ramen för en sådan kampanj. Därför fokuserar inte studien enbart på näthat, utan på hat, hot och kränkningar generellt, oavsett på vilken arena det framförs. Dock undersöker vi om synlighet på olika arenor påverkar om ledare blir utsatta.

Rädslan för att utsättas för hat, hot och kränkningar kan leda till att civilsamhällesorganisationer och deras ledare blir mindre kritiska och radikala samt håller tillbaka åsikter och argument som de vet kommer att leda till olika typer av repressalier, som på sikt riskerar att få allvarliga konsekvenser för demokratin. Forskning om andra grupper som deltar i det offentliga samtalet visar att rädslan för att utsättas för hot leder till minskad synlighet i det offentliga rummet och till självcensur (se t.ex. Löfgren Nilsson 2015 om journalister; Scaramuzzino 2020).

Tidigare forskning

Kunskapen om förekomsten av hat, hot och kränkningar mot civilsamhällesledare är mycket begränsad, både internationellt och i Sverige, trots att dessa ledare har en viktig roll för demokratin. Ett undantag är en kartläggning som genomförts inom ramen för Statens offentliga utredningar (se t.ex. SOU 2013:19) om brottslighet i samband med idrottsarrangemang. Inom den kartläggningen har våld, hot och trakasserier mot flera aktörer undersökts, inklusive vd, klubbdirektörer och sportchefer för idrottsföreningar. När det kommer till våld och trakasserier mot civilsamhällesledare verkar forskningen mest ha fokuserat på hur stater, och i synnerhet auktoritära regimer, på olika sätt förtrycker oppositionella aktörer och civilsamhället, och där internet och sociala medier har blivit ytterligare ett medel för detta (se t.ex. Pearce 2015 om trakasserier mot oppositionen i Azerbajdzjan; Kargar & Rauchfleisch 2019 om situationen i Iran). Den här studiens bidrag motiveras på så vis i relation till två forskningsområden: forskning om hat, hot och kränkningar som i huvudsak har förbiset civilsamhällesledare som grupp och forskning om det civila samhället som inte har tagit sig an frågan mer än i relation till olika staters repressiva åtgärder. Därför kommer studien att förankras i tidigare resultat från studier av hat, hot och kränkningar riktade mot andra grupper och i relevanta teoretiska perspektiv om det civila samhällets relation till det omgivande samhället.

Det finns flera studier som särskilt fokuserar på näthat, till exempel av hela den norska befolkningen (Nadim, Fladmoe & Wessel-Aas 2016) eller ungdomar i Sverige (se t.ex. Svensson & Dahlstrand 2014; Dunkels 2016; Friends 2017). Komparativa studier om näthat har också genomförts (t.ex. Hawdon, Oksanen & Räsänen 2017). När det kommer till specifika yrkesgrupper har en del svenska studier visat att näthatet i arbetslivet har ökat (Journalistförbundet 2009; Göransson et al. 2011; Löfgren Nilsson 2015; Novus 2016; se Löfgren Nilsson 2016 för undantag). Vissa yrkesgrupper verkar vara mer utsatta för hat, hot och kränkningar än den arbetande befolkningen som helhet, till exempel politiker, journalister, opinionsbildare, socialsekreterare, lärare, poliser, domare, advokater, åklagare (Patel & Holmberg 2015; Scaramuzzino 2020; Scaramuzzino, kommande).

En grupp som har undersökts i större utsträckning är förtroendevalda politiker. De kan ses som representanter både för statliga institutioner (riksdag, regering, kommunfullmäktige etc.) och politiska partier. Politiska partier har ibland inkluderats i det organiserade civilsamhället, inte minst på grund av att deras vanligaste organisationsform är en ideell förening (se t.ex. Vogel et al. 2003 Scaramuzzino & Wennerhag 2019). Vi väljer dock i den här studien att inte inkludera politiska partier eftersom de inte bara representerar olika intressen och ideologier (i likhet med andra ideella föreningar) utan förser också de valda församlingarna med representanter som fattar politiska beslut på olika administrativa nivåer (från lokal nivå till EU)

(Dahl 2011) och kan därför inkluderas i den offentliga sektorn. Tidigare studier om hat, hot och kränkningar mot politiker är dock särskilt relevanta som bakgrund till vår studie eftersom deras roll i politiska partier är lik den som civilsamhällesledare har i sina organisationer.

Studier om hot, våld och trakasserier mot politiker visar att fenomenet har ökat från 20 procent 2012 (Krantz, Wallin & Wallin 2012) till 25 procent 2016 (Frenzel 2017). Resultaten pekar på att de politiker som är mest drabbade är storstadspolitiker, ordförande och riksdagsledamöter (Frenzel 2017; Bertolino 2017). Andra undersökningar visar att offentliga personer ofta utsätts för hatfulla kommentarer i sociala medier. Politiker nämns oftare än journalister och andra publika personer (se t.ex. Kaati 2017 om främlingsfientliga digitala miljöer).

Precis som ledare för politiska partier företräder civilsamhällesledare ofta organisationer som står för någon form av ideologi (Segnestam-Larsson 2018) och för olika värderingar och normer, till exempel religiösa, politiska eller kulturella värderingar (Anheier 2005). Det kan vara allt från fackföreningar, kulturföreningar, religiösa samfund, politiska organisationer, identitetsorganisationer till idrottsklubbar som driver frågor om kön, könsidentitet, etnicitet, religion, sexuell läggning eller funktionshinder. Som organisationernas ansikte utåt och frontfigurer kan därför ledare i civilsamhället förväntas vara särskilt utsatta för hat, hot och kränkningar på grund av de värderingar, visioner och ideologier de representerar genom sitt ledarskap.

Teoretiska perspektiv och hypoteser

Mycket av den tidigare forskningen på området har en beskrivande ambition och visar på *omfattning* av hat, hot och kränkningar, där olika grupper jämförs. Oftast är denna forskning publicerad i rapporter som getts ut av olika myndigheter och saknar därför en tydlig teoretisk inramning. Det finns dock inslag av en ambition att förklara där undersökningar empiriskt försöker reda ut vilka faktorer som verkar öka eller minska risken att bli utsatt. I den här studien har vi valt att fokusera på tre uppsättningar faktorer som kan tänkas påverka huruvida vissa individer är mer utsatta än andra. De kan relateras till följande dimensioner: *synlighet i den offentliga debatten*, *politikområde* och *den personliga bakgrunden*. Utifrån civilsamhällets roll som kritisk röst i det offentliga rummet kan dessa tre tolkas som olika dimensioner av den kontroll och styrning som ledarna utsätts för i samband med att hat, hot och kränkningar riktas mot dem – en rumslig kontroll baserad på *var* ledarna uttrycker sig, en politisk kontroll baserad på *vad* de uttrycker och en personlig kontroll baserad på *vem* som uttrycker sig.

Nedan redogör vi för dessa dimensioner och på basis av den tidigare forskningen formulerar vi tre hypoteser som vi kommer att följa upp i vår analys. Även om flera av

studierna har några år på nacken och saker kan ha förändrats sedan dess, formulerar vi hypoteserna i linje med tidigare forskning. På så vis kan vi undersöka om våra resultat ligger i linje med tidigare forskning om hat, hot och kränkningar mot andra samhällsgrupper. Vi försöker även att placera de tre dimensionerna av kontroll och styrning inom en bredare teoretisk referensram. Den teoretiska referensramen kan delas in i tre skilda perspektiv som synliggör och motiverar de faktorer som kan tänkas påverka om civilsamhällesledare blir utsatta för hat, hot eller kränkningar: 1) synlighet i den offentliga debatten utifrån teorier om medias roll och funktion för sociala rörelser och intressegrupper, 2) olika frågors plats i den offentliga debatten utifrån teoretiska perspektiv om sociala rörelser inramning av frågor i relation till filterbubblor och dagordning samt 3) den sociala bakgrundens betydelse för ledares tillskrivna legitimitet utifrån ett intersektionellt perspektiv.

Synlighet i den offentliga debatten

Forskning om sociala rörelser betonar massmedias betydelse i att skapa och kanalisera bilden av organisationer, vilket spelar en viktig roll i att förstärka eller undergräva civilsamhällesledares makt och auktoritet (jfr Nepstad & Bob 2006; Morris & Staggenborg 2004). Forskning om intressegrupper fokuserar i stället på hur media är ett viktigt verktyg för organisationer i det civila samhället att få ut sitt budskap, påverka den allmänna opinionen och politiken (Beyers 2004). Uppkomsten av internet och sociala medier har vidare gett organisationer i det civila samhället nya kanaler för att kommunicera med sin omgivning (Scaramuzzino & Scaramuzzino 2017) och nya möjligheter att engagera sig i proaktiva strategier för att skapa legitimitet för organisationen (Snow et al. 2014). Detta ger särskilt de ledare som uttalar sig för organisationen en synlighet som gör att de kan bli måltavlor för hat, hot och kränkningar.

Den första dimensionen vi undersöker är därför *synlighet i den offentliga debatten*. Den tidigare forskningen skiljer inte alltid mellan var personen är synlig och var hen har mottagit hat, hot eller kränkningar. Flera tidigare studier (Löfgren Nilsson 2017; Frenzel 2017; Bertolino 2017) har visat att personer som har mottagit hat, hot och kränkningar har gjort det främst via internet och sociala medier. Ju mer personen var synlig, desto mer ökade risken att bli utsatt. Det har argumenterats för att digitaliseringen har till exempel bidragit till att journalister blivit mer synliga men även lätta att nå, vilket skulle förklara varför de hot som riktats mot journalister har framförts i huvudsak digitalt (Löfgren Nilsson 2017). Politiker verkar också ha blivit hotade eller trakasserade, främst via sociala medier och via e-post både på nationell (Frenzel 2017) och på lokal nivå (Bertolino 2017). Vi undersöker inte genom vilken kanal ledarna har tagit emot hat, hot eller kränkningar, men vi prövar en hypotes som kan kopplas till debatten om digitaliseringens konsekvenser:

H1: Ledare i det civila samhället som är aktiva på sociala medier är mer utsatta för hat, hot eller kränkningar än de som inte är det.

För att pröva den hypotesen kommer vi även att undersöka betydelsen av synlighet i andra arenor, som traditionella medier och demonstrationer.

Politikområde och sakfråga

Forskning pekar på att sociala mediers inbyggda struktur skapar så kallade "filterbubblor", som i sin tur kan leda till ett alltmer polariserat och segmenterat offentligt rum där individer tenderar att interagera med likasinnade (Pariser 2012). När man enbart möter likasinnade, kan det skapas en känsla av ett "vi" som står mot ett "dem" (Putnam 2000) som kan bli en grogrund och skapa möjligheter för att rikta hat, hot och kränkningar mot ledare som står för motsatta värderingar, åsikter och ideologier. Det blir särskilt relevant i de frågor som uppfattas som centrala och där opinionen är polariserad. Vilka frågorna är beror bland annat på utfallet av den konkurrens som utspelar sig mellan olika sakfrågor om den offentliga uppmärksamheten i media och i andra offentliga arenor. På längre sikt skapar denna dynamik möjligen förändringar i vilka frågor som är högst upp på dagordningen (Hilgartner & Bosk 1988) och vilka som är känsliga och konfliktfyllda. Organisationer i det civila samhället är själva aktiva i att rama in "sin" fråga som viktig och prioriterad (jfr Snow et al. 2014).

Den andra dimensionen vi undersöker är därför *politikområde*. Studier om huruvida vissa ämnen i nyhetsrapporteringen genererar mer näthat än andra har visat att näthat riktat mot en specifik individ eller grupp var vanligast i samband med nyheter som berörde religion och tro, migration och asyl samt jämställdhet. De ämnen som genererade minst näthat var vetenskap och teknologi, miljö och klimat, barn och unga samt social- och omsorgsområdet (Zuleta & Burkal 2017). En svensk studie av journalisters situation visade också att de ämnen som genererade mest hat, hot och kränkningar var bevakningen av flyktingar, immigrationsfrågor och asylsökande (Löfgren Nilsson 2017), men ämnen som vägtullar, dieter, miljöfrågor, religion och vargar kunde också generera hat, även om det förekom i lägre utsträckning (Löfgren Nilsson 2016). Baserat på de här tidigare studierna kommer vi att testa följande hypotes:

H2: Ledare i det civila samhället som är engagerade i frågor kring flyktingar, migration och jämställdhet är mer utsatta för hat, hot eller kränkningar än de som är engagerade i andra frågor (t.ex. miljö och fattigdom).

Den sociala bakgrunden

Den tredje dimensionen är individens *sociala bakgrund* och kan kopplas till ledares tillskrivna legitimitet att uttala sig i olika frågor. Genom sina ledare måste

nämmligen organisationer i det civila samhället interagera med sin omgivning för att uppnå legitimitet som lämpliga och accepterade aktörer, vars aktiviteter kan motiveras i termer av värderingar, normer, lagar och förväntningar (Brown 2008). Ledarnas egenskaper i termer av social bakgrund, kvalifikationer, tidigare arbetslivserfarenheter och motiv för engagemang, verkar spela en viktig roll i legitimeringen av ledare i det civila samhället (Meeuwisse & Scaramuzzino, kommande). Rimligtvis kan ledarnas personliga egenskaper i termer av ålder, kön, utländsk bakgrund både fungera som legitimerande och de-legitimerande, både internt inom rörelsen och externt inför samhällets ögon (cf. Meeuwisse & Scaramuzzino, kommande). Dessa kategoriseringar är beroende av hur relationer av överordning och underordning skapas och upprätthålls i samhället. Ojämlighet bygger nämligen på föreställningar, åsikter och handlingar i skärningspunkten mellan samspelande kategorier som kön, sexualitet, klass och etnicitet (Mattsson 2015). En ledare som tillskrivs tillhörighet till en eller fler underordnade kategorier löper, utifrån ett intersektionellt perspektiv, potentiellt större risk att bli ifrågasatt och utsatt för hat, hot och kränkningar.

Befolkningsundersökningar har visat att fler kvinnor än män har utsatts för hot eller våld i sitt arbete (Arbetsmiljöverket 2014). Studier som specifikt tagit upp frågan om näthat har dock visat på olika resultat. Flera studier av näthat har visat att kvinnor och män utsatts för hat, hot och kränkningar i ungefär lika stor utsträckning (Eggebo, Sloan & Aarbakke 2016; Nadim, Fladmoe & Wessel-Aas 2016; Bertolino 2017). Det finns dock studier som visat att kvinnor som uttryckte sig i det offentliga rummet för jämställdhet och för ett tolerant mångkulturellt samhälle var särskilt utsatta för hat, hot och kränkningar på internet och i sociala medier (Edström 2016). Studier bland unga och unga vuxna har visat också att kvinnor var mer utsatta än män (Svensson & Dahlstrand 2014; Hagen 2015). Det finns alltså flera studier som visat att kvinnor var mer utsatta än män och studier som pekar på att de var lika utsatta. Enbart ett fåtal studier har pekat på att män var mer utsatta än kvinnor (t.ex. gällande journalister, se Löfgren Nilsson 2017).

Forskning har också visat på samband mellan utsatthet för hat, hot och kränkningar och ålder, där yngre generellt verkade mer utsatta, till exempel för hot och våld i arbetet (Patel & Holmberg 2015; Frenzel 2017). Det finns också undersökningar som har testat vilken roll födelseland och etnicitet spelar. Studier har visat till exempel att unga kvinnor med minoritetsbakgrund var mer utsatta än andra (Hagen 2015) och att män med utländsk bakgrund blivit hotade och utsatta för våld och trakasserier oftare än män med svensk bakgrund (Frenzel 2017). Personer från Mellanöstern och personer födda utanför västvärlden verkade vara särskilt utsatta (Zuleta & Burkal 2017). Dessa resultat leder oss till att formulera följande hypotes:

H3: Ledare i det civila samhället av kvinnligt kön, ung ålder och/eller utrikesfödda är mer utsatta för hat, hot eller kränkningar än andra ledare.

Metod och data

Artikeln är baserad på en enkätundersökning som genomfördes hösten 2017. Ledarna i studien har valts ut utifrån att de leder civilsamhällesorganisationer som är verksamma på nationell och regional nivå i Skåne. Studien fokuserar på ideella organisationer som på olika sätt är aktiva inom det – i bredare mening – sociala området. Organisationerna är på olika sätt engagerade i frågor som handlar om social välfärd inklusive integration och migration. De organisatoriska positioner som inkluderats i undersökningen är ordförande, generalsekreterare (eller motsvarande) och deras ställföreträdare.

Urval av organisationer

Urvalsprocessen har följt två steg. För det första har relevanta organisationer identifierats genom listor över organisationer som deltagit i nationella konferenser inom det sociala området. Även på regional nivå har listor av deltagare på regionala konferenser screenats men också listan över medlemmar i regionala nätverk och paraplyorganisationer för det civila samhället. 136 organisationer har identifierats, 100 på nationell nivå och 36 på regional nivå. Urvalet omfattar många intresseorganisationer för till exempel kvinnor, pensionärer och etniska grupper. Det ingår också humanitära organisationer och solidaritetsorganisationer, kulturorganisationer och organisationer som är involverade i folkbildning. De 136 organisationerna representerar väl de nationella och regionala (för Skåne) civilsamhällesorganisationer som är aktiva inom det sociala området och som har en etablerad position i relation till politiken. Det betyder att informella organisationer, rörelser men också radikala organisationer som har en mer konfliktfylld relation till staten inte har inkluderats i studien. Urvalet kan därför inte ses som representativt för hela det svenska civilsamhället, som består av över 200 000 organisationer, främst aktiva på lokal nivå (jfr Scaramuzzino & Wennerhag 2017).

Urval av individuella ledare

Det andra steget bestod av att identifiera både valda och rekryterade ledare i organisationerna. Av de organisationer som ingick i studien hade vissa endast en vald ledare, ordföranden, medan de flesta också hade en andra anställd ledare med mer administrativ ledningsfunktion, ofta benämnd generalsekreterare, vd, rektor, verksamhetsansvarig eller liknande. Även suppleanterna (vice ordförande och vice generalsekreterare) inkluderades. De två typerna av ledare har det högsta politiska och

administrativa ansvaret för verksamheten och har uppdraget att representera organisationen gentemot omgivningen.

Genom organisationernas webbplatser kunde vi inhämta de flesta e-postadresserna till ledarna för att kunna skicka ett elektroniskt frågeformulär. Totalt identifierades 211 ledare med en giltig e-postadress på nationell nivå och 69 på regional nivå för totalt 280 ledare. Meddelandet, som innehöll länken till frågeformuläret, uppgav att respondenterna tillfrågades att svara på enkäten eftersom de hade en ledande ställning i det civila samhället. De förväntades därför inte svara som ledare för en viss organisation, snarare som individer.

Av etiska skäl annonserades undersökningen till alla ledare två veckor i förväg för att ge dem möjlighet att välja bort att delta i studien. Frågeformuläret skickades ut följt av tre påminnelser under hösten 2017. Den allmänna svarsfrekvensen var 50 procent, både på nationell och på regional nivå, med totalt 140 svar. Enkätens anonymitetsskydd gör det inte möjligt att identifiera vilka respondenter som besvarat enkäten och vilka som inte gjort det. En bortfallsanalys har dock genomförts av både kön och position i organisationen (ordförande och generalsekreterare) eftersom fördelningen av dessa variabler var känd från populationen och vi ställde relaterade frågor i enkäten. Den här analysen visar ingen snedfördelning i någon av dessa variabler.

På grund av de urvalskriterier som beskrivits för organisationerna, kan enkätresultaten ses som generaliserbara för ledare för nationella och regionala organisationer (i Skåne) som är etablerade inom det sociala området.

Analysmetod

Den beroende variabeln i analysen fokuserar på om civilsamhällesledare har blivit utsatta för hat, hot eller kränkningar. Variabeln bygger på en självskattning och mäter ledarnas egna uppfattning av att ha blivit utsatta och belyser inte de faktiska händelser som lett till denna uppfattning.

Analysen bygger inledningsvis på univariata och bivariata analyser, där olika oberoende variabler testas som förklarande faktorer till varför vissa ledare blir utsatta medan andra inte blir det. Frågorna som analysen bygger på presenteras efterhand tillsammans med de svarsalternativ som respondenterna tagit ställning till.

Som signifikans- och sambandsmått använder vi oss av Cramer's V, ett sambandsmått som används i bivariata analyser där variablerna är nominala. I Cramer's V anges sambandet med en siffra mellan noll och ett. Siffran noll anger att variablerna inte är korrelerade alls, medan ett anger en fullständig korrelation. Om vi är ute efter orsaksamband betyder noll att variationen i den beroende variabeln inte på något sätt kan förklaras av den oberoende variabeln. En etta betyder däremot att all variation i den beroende variabeln kan förklaras av den oberoende variabeln. Värdena vi presenterar

i artikeln ligger någonstans mellan dessa "extremer". Signifikansen i sambandet anges med hjälp av asterisker enligt följande: *** $\leq 0,001$; ** $\leq 0,01$; * $\leq 0,05$; † $\leq 0,10$.

I andra delen av analysen använder vi oss av en multivariat analysmetod (binär logistisk regression) för att testa betydelsen av alla de valda faktorer som kan påverka den beroende variabeln samtidigt. Alla variabler har omvandlats till binära variabler, det vill säga variabler som har två värden, 0 eller 1 ("dummyvariabler"). I tabellen presenterar vi standardfelet (SE), förväntad beta-koefficient (Exp [B]) och nivå av signifikans (*). SE är ett spridningsmått på hur medelvärden avviker från väntevärdet och används för att beräkna signifikansen och kommer inte att tas upp i analysen. Exp (B) mäter den förväntade förändringen av den beroende variabeln vid förändring av den oberoende variabeln. Det betyder att när Exp (B) är högre än 1 är korrelationen med den beroende variabeln positiv medan ett lägre tal visar en negativ korrelation. Även i regressionen anges signifikansen i sambandet med hjälp av asterisker enligt följande: *** $\leq 0,001$; ** $\leq 0,01$; * $\leq 0,05$; † $\leq 0,10$. De två sista raderna i tabellen visar antalet respondenter som ingår i modellen (N) och förklaringsnivån för modellen (R-square).

I den första delen av analysen testar vi alltså alla oberoende variabler en och en mot vår beroende variabel. I dessa bivariata analyser behåller vi alla alternativen i ursprungsfrågan. Den multivariata analysen möjliggör att se effekten av alla variabler samtidigt. Nackdelen med den analysmetoden är att i omräkningen av alla variabler till binära försvinner en hel del variation i respondenternas svar. Dessutom inkluderas enbart de respondenter som har svarat på alla frågor som inkluderats i regressionen. Det interna bortfallet kan därför bli mer påtagligt. Det blir därför viktigt att diskutera huruvida sambanden som visats i de bivariata analyserna bekräftas av resultaten av den multivariata analysen.

Resultat

Först börjar vi med att undersöka i vilken utsträckning civilsamhällesledare har blivit utsatta för hat, hot eller kränkningar. Frågan vi ställde löd: "Har du någonsin upplevt att du har blivit utsatt för hat, hot eller kränkningar i din funktion som ledare i det civila samhället?" Frågan avgränsar på så vis hatet, hoten eller kränkningarna till att ha riktats mot respondenten i egenskap av ledare av en civilsamhälleorganisation, underförstått inte som privatperson. Tabell 1 visar andelen som svarade "ja" respektive "nej" på frågan.

Tabell 1. Andel ledare som har blivit utsatta och inte utsatta för hat, hot eller kränkningar

Utsatt för hat, hot eller kränkningar	Procent	N.
Ja	31,4	44
Nej	68,6	96
Totalt	100,0	140

Det kan vara viktigt att påpeka att vi inte har hittat några signifikanta skillnader mellan våra två urvalsgrupper, det vill säga mellan ledare på nationell och på regional nivå. Som tabellen visar har en av tre ledare någon gång blivit utsatt. Det blir viktigt att ha i åtanke i den fortsatta analysen, eftersom frågan om ledarna blivit utsatta utgör den beroende variabeln i nästkommande analyser.

Ju synligare, desto större risk för att bli utsatt

I följande tabell (tabell 2) undersöker vi sambandet mellan att vara utsatt för hat, hot eller kränkningar och i vilken utsträckning ledarna varit aktiva i sociala medier, vilket kan ha exponerat dem och deras åsikter för en publik i en arena som möjliggör enskilda individer att rikta hat, hot och kränkningar mot ledarna. Vår hypotes löd:

H1: Ledare i det civila samhället som är aktiva i sociala medier är mer utsatta för hat, hot eller kränkningar än de som inte är det.

Frågan som ställdes till respondenterna var "Hur många gånger under de senaste tolv månaderna har du engagerat dig i någon av följande aktiviteter?". För att kunna undersöka även andra arenor har vi tagit hänsyn till följande påståenden: "Deltagit i demonstration", "Uttryckt mina åsikter i traditionella media (t.ex. debattartikel)" samt "Uttryckt mina åsikter i sociala medier (t.ex. genom Facebook eller Twitter)". De alternativ som fanns att välja mellan var följande: "Ingen gång", "Någon gång i halvåret", "Någon gång i månaden", "Någon gång i veckan" och "Flera gånger i veckan". För att förenkla tabellen redogör vi bara för andelen som har blivit utsatta. De icke utsatta är resterande andel och redovisas inte i tabellen. Det betyder att om 20,7 procent av dem som aldrig demonstrerat hade blivit utsatta (första raden och första kolumnen), hade 79,3 procent inte blivit det (ej i tabellen). N. belyser antalet analyserade respondenter och inkluderar därför även ej utsatta eftersom de har analyserats men deras andel har inte redovisats.

Tabell 2. Andel ledare som har blivit utsatta i relation till i vilken utsträckning de varit aktiva i olika aktiviteter

	Demonstration		Traditionella media		Sociala medier	
	Utsatt	N.	Utsatt	N.	Utsatt	N.
Ingen gång	20,7	92	18,4	38	19,2	26
Någon gång i halvåret	54,3	46	32,9	70	31,3	32
Någon gång i månaden	100	2	40,7	27	22,6	31
Någon gång i veckan	0	0	50,0	4	27,3	22
Flera gånger i veckan	0	0	100,0	1	55,2	29
Totalt	31,4	140	31,4	140	31,4	140
Cramer's V.	0,349***		ej sig.		0,276*	

Tabellen visar på ett tydligt samband mellan att uttrycka sina åsikter genom demonstrationer och att bli utsatt för hat, hot eller kränkningar. ”Enbart” en av fem av dem som inte demonstrerar har blivit utsatt, medan mer än hälften av dem som någon gång i halvåret har demonstrerat har blivit utsatta.

När det kommer till traditionella media, kan det vara relevant att påpeka att ledarnas svar visar att de använder sig av den arenan för att uttrycka sina åsikter i större utsträckning än demonstrationer. Vi ser här ett liknande mönster som med demonstrationer, det vill säga en ökande utsatthet ju mer ledaren varit aktiv med att uttrycka sina åsikter i traditionella media. Skillnaderna är dock inte signifikanta.

Sociala medier är de kanaler som ledarna använder sig mest av och här finner vi ett samband mellan att använda sig av dessa kanaler och att vara utsatt för hat, hot eller kränkningar. ”Enbart” en av fem av dem som inte varit aktiva på sociala medier har blivit utsatt. Vi ser samtidigt att de som använder sig av de här kanalerna någon gång i månaden eller i veckan inte är mer utsatta än genomsnittet. Det verkar vara främst de som använder sociala medier flera gånger i veckan som är särskilt utsatta, eftersom mer än hälften har blivit utsatta för hat, hot eller kränkningar.

Analysen stödjer på så vis vår hypotes att användning av sociala medier ökar ledares utsatthet. Vi kan tillföra att även att delta i demonstrationer verkar ha samma effekt. Däremot hittar vi inga signifikanta samband mellan hat, hot och kränkningar och att ledarna har uttalat sig i traditionella media.

Större risk att bli utsatt inom politikområdet "sexualitet och hbtq" samt "kvinnofrid och jämställdhet"

Följande tabell (tabell 3) visar på eventuella samband mellan utsatthet för hat, hot eller kränkningar och politikområde. Vi utgår ifrån följande hypotes:

H2: Ledare i det civila samhället som är engagerade i frågor kring flyktingar, migration och jämställdhet är mer utsatta för hat, hot eller kränkningar än de som är engagerade i andra frågor (t.ex. miljö och fattigdom).

För att testa hypotesen använder vi oss av följande fråga "Som ledare för organisation(er) i det civila samhället, i vilken utsträckning är du verksam inom följande politikområde(n)/sakfrågor?". Alternativerna var "inte alls", "liten" och "stor". I tabellen visas sambanden mellan att vara utsatt för hat, hot eller kränkningar och att vara verksam i liten eller i stor utsträckning i ett antal politikområden.

Tabell 3. Andel ledare som har blivit utsatta och inte utsatta i relation till de politikområden de är aktiva inom

Politikområden/sakfrågor	Ej utsatt	Utsatt	N.	Cramer's V
Sexualitet och HBTQ	50,0	50,0	137	0,344***
Kvinnofrid och jämställdhet	58,1	41,9	137	0,330***
Internationell fred och solidaritet	54,8	45,2	137	0,318***
Fattigdom	57,7	42,3	137	0,271**
Integration och migration	62,8	37,2	137	0,270**
Missbruk	51,4	48,6	137	0,226**
Funktionshinder	59,2	40,8	137	0,226**
Hemlöshet	53,5	46,5	137	0,220†
Äldre och pensionärer	59,6	40,4	137	0,141†
Bostad	59,5	40,5	137	ej sig.
Miljö	66,2	33,8	137	ej sig.

Det kan vara viktigt att påminna om att 31,4 procent av respondenterna har blivit utsatta för hat, hot eller kränkningar. Tabellen presenterar politikområden i fallande ordning gällande styrkan av sambandet som anges av fjärde kolumnen. De politikområden där ledarna är mest utsatta är "sexualitet och hbtq", "kvinnofrid och jämställdhet" följt av "internationell fred och solidaritet". Även "fattigdom" samt "integration och migration" visar på ett samband. "Bostad" och "miljö" är de enda två politikområden som inte visar på några signifikanta samband.

Det kan vara viktigt att påpeka att vi inte vet något om innehållet i hatet, hoten eller kränkningarna och därför inte kan dra några slutsatser om det är just i relation till de sakfrågorna eller till några särskilda uttalanden eller budskap som ledarna har blivit utsatta.

Våra resultat verkar dock stödja hypotesen. Migration och jämställdhet verkar vara politikområden där ledare i civilsamhället är mer utsatta än miljö. Vi finner dock också flera andra politikområden, inklusive fattigdom, där ledare är särskilt utsatta. Skillnaderna kan delvis bero på vid vilken tidpunkt undersökningen är genomförd, eftersom den mediala uppmärksamheten och frågors känslighet kan förändras över tid.

Yngre och utrikesfödda är mer utsatta

Följande tabell (tabell 4) visar eventuella samband mellan ledares utsatthet för hat, hot och kränkningar och deras kön, ålder och födelse land, något som tidigare forskning har pekat på. Vi vet dessutom att hat, hot och kränkningar ofta kan ha kvinnofientliga, homofientliga, rasistiska innehåll och undertoner (Bladini 2017). Baserat på dessa insikter formulerade vi följande hypotes:

H3: Ledare i det civila samhället av kvinnligt kön, ung ålder och/eller utrikesfödda är mer utsatta än andra ledare.

För att ta oss an den hypotesen använder vi ett antal frågor i enkäten. Frågan om kön innehöll följande alternativ: "Kvinna", "Man" och "Annan könstillhörighet". Det senare alternativet valdes inte av någon av respondenterna dock. I frågan om ålder kunde respondenten ange sin ålder i antal år. Frågan om ursprung var formulerad på följande sätt: "I vilket land är du född? (vänligen ange land)".

Tabell 4. Andel ledare som har blivit utsatta och inte utsatta i relation till kön, ålder, födelseland och arbetsuppgifter

		Ej utsatt	Utsatt	N.	Cramer's V
<i>Kön</i>	Kvinna	64,8	35,2	71	Ej sig.
	Man	73,5	26,5	68	
	Totalt	69,1	30,9	139	
<i>Ålder (antal år)</i>	22–35	33,3	66,7	12	0,253*
	36–50	63,3	36,7	30	
	51–65	72,6	27,4	62	
	66–77	77,1	22,9	35	
	Totalt	68,3	31,7	139	
<i>Födelseland</i>	Sverige	71,8	28,2	117	0,157†
	Utlandet	52,2	47,8	23	
	Totalt	68,6	31,4	140	

Tabellen visar på olika erfarenheter av att ha blivit utsatt för hat, hot och kränkningar utifrån respondenternas kön: 35 procent för kvinnor och 26 procent för män. Skillnaderna är dock inte statistiskt signifikanta. Vi finner däremot ett tydligt samband med ålder där yngre ledare är utsatta i mycket större utsträckning än äldre ledare. Åldersintervallerna har skapats för att mäta samma åldersspann (ca 15 år). Det är tydligt att en minoritet av ledarna är femtio år eller yngre. Gruppen som är särskilt utsatt verkar dock vara de allra yngsta, som är 35 år eller yngre, varav två tredjedelar har blivit utsatta för hat, hot eller kränkningar. Även födelseland visar på ett samband med utsatthet (dock lite svagare). Den stora majoriteten av ledarna är födda i Sverige, samtidigt som vi ser att gruppen av utlandsfödda i mycket större utsträckning är utsatta för hat, hot eller kränkningar (nästan hälften).

Resultaten stödjer delvis vår hypotes att yngre och utrikesfödda ledare är mer utsatta än andra ledare. Vi finner inte samma stöd för att kvinnliga ledare skulle vara mer utsatta än manliga.

Vilka faktorer har betydelse?

De bivariata analyserna som vi presenterat ovan visar på intressanta samband. Det är dock svårt att bedöma vilka variabler som påverkar mest samt om det finns någon interaktionseffekt mellan dem. Vi vill därför med hjälp av multivariat analysmetod undersöka betydelsen av alla de oberoende variablerna samtidigt. Följande regressionsmodell (tabell 5) testar våra tre uppsättningar faktorer samt två kontrollvariab-

ler, det vill säga våra urvalsvariabler: huruvida ledarna har valts utifrån nationella eller regionala organisationer och ledarnas position (som ordförande).

Tabell 5. Regressionsanalys av ledarnas utsatthet för hat, hot eller kränkningar

	SE	Exp (B)
Nationell nivå (regional ref.)	0,677	1,146
Ordförande	0,581	0,871
<i>Politikområden/sakfrågor</i>		
Bostad	0,654	0,557
Fattigdom	0,690	1,129
Funktionshinder	0,704	0,987
Hemlöshet	0,741	1,389
Integration och migration	1,282	6,617
Internationell fred och solidaritet	0,651	2,052
Kvinnofrid och jämställdhet	0,791	2,378
Miljö	0,658	0,261*
Missbruk	0,761	2,462
Sexualitet och hbtq	0,714	3,456†
Äldre och pensionärer	0,665	0,661
<i>Synlighet</i>		
Demonstrationer	0,591	2,444
Traditionella media	0,681	1,674
Sociala medier	0,598	1,780
<i>Bakgrund</i>		
Kön (man ref.)	0,589	2,981†
Ålder 36–50 (22–35 ref.)	1,009	0,285
Ålder 51–65 (22–35 ref.)	0,959	0,127*
Ålder 66–77 (22–35 ref.)	1,018	0,217
Land (född i Sverige ref.)	0,824	4,439†
Konstant	1,659	0,023
Observationer		135
Nagelkerke R square		0,494

Vi kan först notera att regressionsmodellen har ett starkt förklarande värde där nästan hälften av variationen i vår beroende variabel förklaras av den uppsättning oberoende variabler som ingår i analysen. Vi kan också se att våra kontrollvariabler inte verkar påverka huruvida ledarna är utsatta. Det verkar alltså inte finnas någon skillnad mellan de olika urvalsgrupperna, det vill säga ledare på nationell nivå och ledare på regional nivå. Analysen visar också att ordförande inte är mer utsatta än de ledare som inte har en post som ordförande.

Vad gäller politikområden är de flesta korrelationer positiva, vilket var väntat med tanke på resultaten i tabell 3. Få av de här korrelationerna går dock att säkerställa statistiskt på grund av de låga signifikansnivåerna. Vi kan dock bekräfta att ledare som är verksamma inom politikområdet "sexualitet och hbtq", löper större risk att bli utsatta för hat, hot eller kränkningar. Det motsatta gäller för de ledare som är verksamma inom politikområdet "miljö". Detta stödjer delvis vår första hypotes, även om sambandet för politikområdet "integration och migration" inte går att säkerställa statistiskt.

Vi kan också notera att korrelationen mellan att vara aktiv i demonstrationer, traditionella media och sociala medier inte visar på några statistiskt signifikanta samband. Utifrån denna regressionsanalys får vi därför inget stöd för vår andra hypotes. En möjlig förklaring är att det finns ett samband mellan att vara aktiv i olika politikområden och att vara synlig i den offentliga debatten och att det är det första som förklarar ledares utsatthet snarare än det andra.

Däremot ser vi att ledarnas sociala bakgrund har ett förklarande värde, vilket ger ett tydligt stöd för vår tredje hypotes, inklusive att kvinnor är mer utsatta än män som ledare i det civila samhället. Kvinnor visar sig löpa större risk än män att bli utsatta för hat, hot eller kränkningar, vilket är lite oväntat då inga sådana samband visades i den tidigare bivariata analysen (tabell 4). Äldre ledare visar sig också löpa mindre risk att vara utsatta än de yngre som utgör referenskategorierna. Detta är tydligt för alla tre åldersgrupperna och i linje med den bivariata analysen, även om signifikanta skillnader bara kan säkerställas för gruppen 51–65 år. Oddsens att den gruppen ska bli utsatt är lägre än för de unga ledarna. Regressionsanalysen bekräftar också att det är mer sannolikt att en utrikesfödd ledare ska bli utsatt för hat, hot eller kränkningar än en inrikes född.

Diskussion

Den beroende variabeln i analysen bygger som nämnts på en självskattning, som kan betyda att olika respondenter tolkat händelserna och erfarenheterna som föranlett erfarenheten olika. Studien visar inte heller på vilken typ av hat, hot och kränkningar som ledarna har utsatts för. Undersökningen visar dock på ledarnas uppfattning av

att ha blivit utsatta för hat, hot och kränkningar och några av de faktorer som kan förklara att vissa blivit utsatta och andra inte. Urvalet har varit riktat till ledare för organisationer som är aktiva inom det sociala området på nationell och regional nivå och som har en etablerad position inom politiken. Organisationerna i urvalet är väl-etablerade och institutionaliserade inom det sociala området. Situationen för ledare i lokala organisationer, mer radikala organisationer och/eller informella organisationer kan te sig annorlunda.

Vi urskiljer tre dimensioner av kontroll av ledarnas roll som företrädare för civilsamhällesorganisationer. Resultaten pekar på att den personliga och den politiska kontrollen är mest relevanta, det vill säga kontrollen över *vem* som uttalar sig och över vad. Den rumsliga kontrollen över *var* ledarna uttalar sig verkar vara mindre relevant. I relation till forskning om hat, hot och kränkningar kan vi konstatera att våra resultat om civilsamhällesledare verkar bekräfta tidigare forskning om andra jämförbara grupper, till exempel politiker. I relation till civilsamhällesforskning kan vi visa att fenomenet förekommer också inom den sfären och kan kopplas till det civila samhällets roll i och relation till det omgivande samhället. Hat, hot och kränkningar mot civilsamhällesledare är på så vis ett fenomen som kan ha konsekvenser för det civila samhällets organisationers roll som kritisk röst och dess demokratiska funktion, möjligen på samma sätt som resursberoende eller statens kontroll och styrning.

I och med att organisationerna i det civila samhället har en viktig roll för demokratin, är det alltså rimligt att ställa sig frågan vad det kan ha för konsekvenser för aktörerna. Här kan vi ta hjälp av forskning om andra yrkesgrupper för att fundera över konsekvenserna av att ledare hatas, hotas och kränks. Det kan betyda att det står utskrivet att någon vet var de bor, var deras bil står parkerad, var de brukar träna eller var deras barn går i skolan. De blir tvungna att ha hemligt nummer, radera alla personuppgifter, bli mindre aktiva på sociala medier eller ändra färdväg till jobbet eller hemmet. De undviker vissa ämnen och överväger till och med att byta yrke (jfr Löfgren Nilsson 2016).

På en mer samhällelig nivå kan det betyda att vissa individer och grupper minskar sitt deltagande i eller drar sig ur den offentliga debatten (Eggebo & Stubberud 2016). Politikerna verkar slitas mellan att vara rädda och att inte visa det och låta det påverka politiska beslut. I litteraturen lyfts också fram att det finns en risk för att det sker en successiv "normförskjutning" och att det skapas en kultur med en "lite måste du tåla"-attityd (Sveriges Kommuner & Landsting 2014 s. 13f.). För civilsamhället kan en sådan kultur göra att färre väljer att engagera sig och inte minst att anta utmaningen att bli företrädare för organisationer och rörelser.

Utifrån ett intersektionellt perspektiv (Mattsson 2015) är det intressant att notera att risken för att utsättas för hat, hot och kränkningar verkar hänga ihop med tre samspelande kategorier: ålder, kön och etnicitet. Enligt teorin bygger ojämlikhet på före-

ställningar, åsikter och handlingar i skärningspunkten mellan samspelande kategorier som kön, sexualitet, klass och etnicitet. Våra resultat kan tolkas som att sådana processer synliggörs. Att unga, kvinnliga och utrikesfödda ledare är särskilt utsatta för hat, hot och kränkningar kan å ena sidan ses som en konsekvens av att de här ledarna har en svagare position i samhället och ses som mindre legitima på grund av dessa samspelande kategorier. Å andra sidan kan handlingarna förstärka ojämlikheten då de här ledarna kan välja att synas mindre och låta organisationerna de leder framträda mer. På så vis blir dessa ledare mindre av organisationens ansikte utåt. Ledarna kan i förlängningen inte fungera som förebilder för unga, utrikesfödda och kvinnor, något som ofta efterfrågas för att öka deltagande och engagemang bland de här grupperna. Det kan också betyda ett kompetenstapp för dessa ledare som inte får möjligheten att visa sina förmågor som ledare och företrädare.

Det är mycket allvarligt för demokratin om hat, hot och kränkningar används för att tysta civilsamhällesledare. Dessa ledare möter gräsrotterna och allmänheten, inte enbart inom föreningslivets arenor (på årsmöten, konferenser m.m.) utan också via sociala medier. Mycket av den offentliga debatten sker trots allt i dag genom sociala medier dit föreningslivets roll som "skola i demokrati" inte riktigt når. Den personliga kontrollen av vem som får uttala sig i olika frågor är den mest påtagliga utifrån studiens resultat. Det kan därför finnas ett behov av ett särskilt stöd från civilsamhällets sida för unga, kvinnliga och utrikesfödda ledare som måste ge sig ut i debatten och som riskerar att fara illa i sin roll som ledare och företrädare.

Övrig medverkan och finansiering

Forskningen har finansierats av Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (Forte: 2017-01153); Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF: 0943/16) samt Riksbankens Jubileumsfond (RJ: M17-0188:1).

Referenser

- Anheier, H. (2005) *Nonprofit organizations. Theory, management, policy*. Oxon/New York: Routledge.
- Arbetsmiljöverket (2014) *Arbetsmiljön 2013*. Rapport 2014:3.
- Bertolino, E. (2017) *Analys av enkät om hot, våld och trakasserier mot förtroendevalda i Uppsala kommun*. Kulturförvaltningen, Uppsala kommun.
- Beyers, J. (2004) Voice and access. Political practices of European interest associations. *European Union Politics*, 5(2): 211–240.
- Bladini, M. (2017) *Hat och hot på nätet. En kartläggning av den rättsliga regleringen i Norden från ett jämställdhetsperspektiv*. Göteborg: NIKK, Nordisk information för kunskap om kön, på uppdrag av Nordiska ministerrådet.

- Brown, L. D. (2008) *Creating credibility. Legitimacy and accountability for transnational civil society*. Bloomfield, CT: Kumarian Press.
- Cohen-Almagor, R. (2011) Fighting hate and bigotry on the internet. *Policy & Internet*, 3(3): 1–25.
- Dahl, S. (2011) *Efter folkrörelsepartiet. Om aktivism och politiska kursomläggningar i tre svenska riksdagspartier*. PhD diss., Stockholm: Stockholms universitet.
- Delgado, R. & Stefancic, J. (2014) Hate speech in cyberspace. *Wake Forest Law Review*, 49: 319–343.
- Dunkels, E. (2016) *Nätmobbing, näthat och nätkärlek. Kunskap och strategier för en bättre vardag på nätet*. Stockholm: Gothia.
- Edström, M. (2016) The trolls disappear in the light. Swedish experiences of mediated sexualised hate speech in the aftermath of Behring Breivik. *International Journal for Crime, Justice and Social Democracy*, 5(2): 96–106.
- Eggebo, H., Sloan, L. & Aarbakke, M. H. (2016) *Erfaringer med digitale krenkelses i Norge*. KUN-rapport 2016:1. Forlaget Nora.
- Eggebo, H. & Stubberud, E. (2016) *Hatfulle ytringer, Delrapport 2. Forskning på hat og diskriminering*. Rapport 2016:15. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Frenzel, A. (2017) *Politikernas trygghetsundersökning 2017*. Förtroendevaldas utsatthet och oro för trakasserier, hot och våld 2016. Rapport 2017:9. Brå.
- Friends (2017) *Nättrapport 2017*. Stockholm: Friends.
- Gerdfeldter, M. (2017). Hotad RFSL-ordförande i Stockholm avgår, *Sveriges Television*. [https://www.svt.se/nyheter/lokalt/stockholm/hotad-rfsl-ordforande-i-stockholm-avgar. Hämtat: 2019-03-12].
- Göransson, S., Knight, R., Guthenberg, J. & Sverke, M. (2011) *Kunskapsöversikt. Hot och våld i skolan. En enkätstudie bland lärare och elever*. Rapport 2011:15. Stockholm: Arbetsmiljöverket.
- Hagen, A. L. (2015) *Meningers mot. Netthat og ytringsfrihet i Norge*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Hawdon, J., Oksanen, A. & Räsänen, P. (2017). Exposure to online hate in four nations, A cross-national consideration. *Deviant Behavior*, 38(3): 254–266.
- Hilgartner, S. & Bosk, C. (1988). The rise and fall of social problems. A public arenas model. *American Journal of Sociology*, 94(1): 53–78.
- Iftikhar A., Roshan, L. R., Faizia, S. (2016) Free vs hate speech on social media. The Indian perspective. *Journal of Information, Communication and Ethics in Society*, 14(4): 350–363.
- Johansson, H. & Scaramuzzino, G. (2019) The logics of digital advocacy. Between acts of political influence and presence. *New Media and Society*, 21(7): 1528–1545.
- Johansson, H., Scaramuzzino, R. & Wennerhag, M. (2019) Social movements and interest groups compared. How organisational type matters for explaining Swedish organisations' advocacy strategies. *PACO*, 12(2): 353–381.
- Journalistförbundet (2009) *Våld och hot mot journalister. En rapport från Svenska Journalistförbundet*.
- Kaati, L. (2017) *Det vita hatet. Radikal nationalism i digitala miljöer*. Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI).
- Kargar, S. & Rauchfleisch, A. (2019) State-aligned trolling in Iran and the double-edged affordances of Instagram. *New Media & Society*, 21(7): 1506–1527.
- Krantz, J., Wallin, L. & Wallin, S. (2012) *Politikernas trygghetsundersökning 2012*. Förtroendevaldas utsatthet och oro för hot, våld och trakasserier. Rapport 2012:14. Brå.
- Linde, S. & Scaramuzzino, R. (2017) Det civila samhällets historia. Begreppet, fenomenet och

- debatten. I: S. Linde & R. Scaramuzzino (red.) *Socialt arbete i civilsamhället. Aktörer, former och funktioner*. Lund: Studentlitteratur.
- Löfgren Nilsson, M. (2015) Hot och hat mot svenska journalister. *Nordicom-Information*, 37(3–4): 51–56.
- Löfgren Nilsson, M. (2016) *Hoten och hatet mot journalister*. Journalistpanelen. Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Göteborgs universitet.
- Löfgren Nilsson, M. (2017) *Journalisternas trygghetsundersökning. Journalisters utsatthet under 2016*. Arbetsrapport nr 75. Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Göteborgs universitet.
- Mattsson, T. (2015) *Intersektionalitet i socialt arbete. Teori, reflektion och praxis*. Malmö: Gleerups.
- Meeuwisse, A. & Scaramuzzino, R. (kommande) Producing civil society leadership legitimacy. A study of online presentations of leaders in Sweden. Under bedömning för publicering i *Journal of Civil Society*.
- Morris, A. & Staggenborg, S. (2004) Leadership in social movements. I: D. A. Snow, S. A. Soule & H. Kriesi (red.) *The Blackwell companion to social movements*. Malden, MA: Wiley-Blackwell.
- Nadim, M., Fladmoe, A. & Wessel-Aas, J. (2016) *Hatefulle ytringer på internett. Omfang, forebygging og juridiske grenser*. Rapport 2016:17. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Nepstad, S. E. & Bob, C. (2006) When do leaders matter? Hypotheses on leadership dynamics in social movements. *Mobilization*, 11(1): 1–22.
- Novus (2016) *Kartläggning socialsekreterare*.
- Pariser, E. (2012) *The filter bubble. What the internet is hiding from you*. London: Penguin Books.
- Patel, E. & Holmberg, S. (2015) *Hot och våld. Om utsatthet i yrkesgrupper som är viktiga i det demokratiska samhället*. Stockholm: BRÅ-rapport.
- Pearce K. E. (2015) Democratizing kompromat. The affordances of social media for state-sponsored harassment. *Information, Communication & Society*, 18(10): 1158–1174.
- Putnam, R. (2000) *Bowling alone. The collapse and renewal of American community*. Simon and Schuster: New York.
- Sackemark, A., Schultz, M., Alderhorn, M., Caicedo Gordh, S. & Rosell, J. (2015) *Näthat. Rättigheter och möjligheter*. Stockholm: Karnov Group.
- Scaramuzzino, G. (2020) Workplace violence. A threat to autonomy and professional discretion. *Sociologisk Forskning*, 57(34): 249–270.
- Scaramuzzino, G. (kommande) Powerful and vulnerable. Workplace violence against Swedish social workers, teachers, and journalists. Manus under bedömning.
- Scaramuzzino, G. & Scaramuzzino, R. (2017) The weapon of a new generation? Swedish civil society organizations' use of social media to influence politics. *Journal of Information Technology & Politics*, 14(1): 46–61.
- Scaramuzzino, R. & Wennerhag, M. (2017) Vägen till Europa. Det svenska civilsamhället och EU. I: F. Wijkström, M. Reuter & A. Emami (red.) *Civilsamhället i det transnationella rummet*. Stockholm: European Civil Society Press.
- Scaramuzzino, R. & Wennerhag, M. (2019) Europeanization of Swedish civil society. Motives, activities, and perceived consequences. I: A. Meeuwisse & R. Scaramuzzino (red.) *Europeanization in Sweden. Opportunities and challenges for civil society organizations*. New York: Berghahn Books.
- SCB (2010) *Det civila samhället 2010. Ett regeringsuppdrag med undersökningar från Statistiska centralbyrån*. Örebro: Statistiska centralbyrån.
- Segnestam Larsson, O. (2018) *Ideologi i rörelse*. Stockholm: Idealistas förlag.
- Snow, D. A., Benford, R. D., McCammon, H. J., Hewitt, L. & Fitzgerald, S. (2014) The emer-

- gence, development, and future of the framing perspective. 25+ years since "frame alignment". *Mobilization: An International Quarterly*, 19(1): 23–46.
- Svensson, M. & Dahlstrand, K. (2014) *Nätkränkningar. En studie av svenska ungdomars normer och beteenden*. Lunds universitet.
- Sveriges kommuner och landsting (2014). *Hot och våld mot förtroendevalda [Elektronisk resurs] inspirationsskrift för förtroendevalda (5)*. Stockholm: Sveriges kommuner och landsting.
- Prop 2009/10:55. *En politik för det civila samhället*. Stockholm: Regeringen.
- SOU 2013:19. *Mera glädje för pengarna*. Stockholm: Regeringen.
- Tivemo, J. (2017) Frank Andersson avgick efter hot. Var fjärde allsvensk ordförande utsatt. *Göteborgs-Posten*. [<https://www.gp.se/sport/fotboll/frank-andersson-avgick-efter-hot-var-fj%C3%A4rde-allsvensk-ordf%C3%B6rande-utsatt-1.4738456>. Hämtat: 2019-03-12].
- Vogel, J., Amnå, E., Munck, I. & Häll, L. (2003) *Föreningslivet i Sverige. Välfärd, socialt kapital, demokratiskola*. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- Wijkström, F. & Lundström, T. (2002) *Den ideella sektorn. Organisationerna i det civila samhället*. Stockholm: Sober.
- Zuleta, L. & Burkal, R. (2017) *Hadefulde ytringer i den offentlige online debat*. Köpenhamn: Institut for Menneskerettigheder.